

کیشەی بازنهکانی ههلبزاردن له عێراق

07-09-2020

نووسەرهەكان

ناوهندی لیکۆلینهوهی رووداو

کورته : ههلبزاردنە پیشوهخته چاوهروانکراوهەکی عێراق که وابرياره له نیوهراستى سالى داهاتوودا بکريت، چەندەي بۆ چارهسەركردنی گرفتهکانی عێراق بىت، ئەوهندەش مەترسيي هينانه ئاراي گرفتى گەورەگەروھى سیاسى و ئيداري لىدەكريت. بهشىكى ئەمەش پەيووهندى به ياساي نويي ههلبزاردنەوه ھەيە كە پىشپىنى دەكريت تارادەيەكى زۆر نوى بىت و لهەن پرۆسەي سیاسىي باودا له عێراق ناكۆك بىت و ئەستەم بىت كە بتوانىت خالى بەكلاكهەروھى گرفتهکان بىت.

د.هه‌لمند غربی-

راویّکار له ناوه‌ندی لیکولینه‌وهی رووداو

دهستپیک

هه‌لبزاردنه پیشوه خته چاوه‌روانکراوه‌کهی عیراق که واپریاره له نیوه‌راستی سالی داهاتوودا بکریت، چهنده‌ی بو چاره‌سه‌رکردن گرفته‌کانی عیراق بیت، ئوهوندش مهترسی هینانه ئارای گرفتی گهوره‌گه روهی سیاسی و ئیداری لىدده‌کریت. بهشیکی ئه‌مه‌ش په‌یوه‌ندی به پاسای نیوه‌هه‌لبزاردنه‌وهه‌یه که پیشیبینی دهکریت تاراده‌یه کی زور نوی بیت و له‌گه‌ل پروسوهی سیاسی باودا له عیراق ناکۆک بیت و ئه‌سته‌م بیت که بتوانیت خالی یه‌کلاکه‌ره‌وهی گرفته‌کان بیت. ئه و مملمانن سیاسیه توندھی له‌سەر یاساکه هه‌یه له‌سەر ئه‌رزا واقعیش هه‌مان مملمانن ده‌هیننیه کایه‌وه. ئه‌م سه‌رە‌پای ئه‌سته‌م بتوانیت پروسوهی سیاسی بخاته سەر راسته‌رییه که هیچ نه‌بیت لانیکه‌می داخوازیبیه کانی شەقام بیننیه دی. له‌وانه‌یه ده‌رفتت نه‌بیت ته‌واوی مهترسیه کان لیزدا بخه‌پروو به‌لام، ئوه‌وهی مه‌بەسته شیکردن‌وهه‌ی ئه‌گه‌ره‌کانی دابه‌شکردنی بازنه‌کانی هه‌لبزاردن و سیسته‌می هه‌لبزاردنه‌کانه که ده‌رئن‌جامی جیاواز به‌دەسته‌و ده‌دادات. ئه و پیشنيارانه که مهترسین بو سەر ديموگرافیا سیاسی له عیراق به‌گشتی و ناوجه کوردستانیبیه کانی ده‌ره‌وهی ئیداره‌ی هه‌ریم و هه‌ندی ناوجه‌ی ترى ده‌شتی نه‌ینه‌وا که پیکه‌اته ئایینی و ئئنیه بچوکه‌کانی لن نیشته‌جین.

بزاردنه کان و مهترسیبیه کان

پاسای هه‌لبزاردنه کانی 2019 که له مانگی 12 ي سالی را بردوودا په‌سەند کرا به‌نیوه و ناچلی به‌جیه‌تی‌راوه بو ته‌وافق و لیکنیگه‌پیشتنی نیوان هیزه سیاسیبیه کان ده‌باره‌ی دابه‌شکردنی بازنه‌کانی هه‌لبزاردن له سه‌رانسەری عیراق. ئیستا له لیزنه‌ی پاسایی په‌رله‌مان زیاتر له پیشنياریک کراوه بو دابه‌شکردنی بازنه‌ی هه‌لبزاردنه‌کان بو هه‌ریه‌کیک له بازنه‌کان. ئه‌وانه‌ش مهترسی خۆی هه‌یه به‌لامم ئه‌وه لیزه باسی ده‌که‌ین مهترسیبیه کانی بو سەر کورد و کەمینه کانی دیکه‌یه له عیراقدا که به‌مچوره‌ن:

1-بزاردنه‌یه‌کەم: بريتیه له دابه‌شکردنی کورسیبیه کان له‌سەر بنه‌مای هه‌ر (100000) کەسیک بو کورسیبیه. ئه‌م پیشنياره ناتوانیت دادپه‌روه‌ری له هه‌لبزاردنه کاندا به‌دېبەننیت. له حال‌تىکدا که ئه‌گه‌ر ناوجه‌یه کیان قه‌زایه‌کیه مەتربوو له ژماره‌یه، به ناچاری ده‌بیت له‌گه‌ل ناوجه‌یه کی نزیک له‌خۇی یان قه‌زایه‌کیه هاوسنوری يەکبخریت، ئه‌م بیش ده‌بیتتە هوی فەوتانی دەنگىکی زوری پیکه‌اتەی کورد له ناوجه کیشە له‌سەرەکان. بو نمۇونە قه‌زایه‌کی وەک دووز خورماتوو ژمارەی دانیشتوانەکەی ناکاته ئه‌وه ژمارەی، له‌بەرئەو وەش دەخریتە پاڭ قه‌زایه‌کی هاوسنوری کە عەرەب نشینە و دەنگى پیکه‌اتەی کوردیش بو کاندیدى عەرەب دەرۋات. ئه‌م سه‌رە‌پای ئه‌وه زوری هه‌رەزوری ناوجه کوردنشینە کانی ده‌ره‌وهی ئیداره‌ی هه‌ریم ئاوارەن و به‌هۆی روداوه‌کانی ئۆكتۆبەری 2017 و تا ئیستا بلاؤه‌يان کردوووه و نەچونه‌تەو و ناوجه‌کانی خۇیان و به رسمى وەکوو ئاوارەبیش دیارینەکاراون. سەریاری ئه‌وه‌ی بازدۇخى ئه‌وه ناوجانه له‌پرووو کارگىری و ئەمنیه‌وه بو ئەنجامدانی هه‌لبزاردن له‌بار نیه. ئه‌م بیش پیکه‌اتەیه کی وەک كرستیانە کان له‌سنوری ده‌شتی نه‌ینه‌واش راسته. بويه ئه‌سته‌م ئه‌م پیشنياره بتوانیت عەدالەت به‌دېبەننیت و نوینه‌رایتیبیه کی راسته‌قینە به‌دېبەننیت.

2-بزاردنه دوووهم يەك بازنه‌یی له‌سەر ئاستی پاریزگاکان: ئه‌م بەش هاوشیوه خولەکانی را بردوو گرفتى خۆی هه‌یه و ناتوانیت نوینه‌رایتى ناوجه دووورده‌سته کان مسۋوگەر بکات بەلۇ، کاندیدى شارە گهورەکان سەردەخات و له‌وانه‌یه هیچ ناچە‌یه کی جگە له‌سەننەری شارەکان نوینه‌ریان نەگاتە په‌رله‌مان، بەتاپیت پاش کەمکردن‌وهه‌ی ژمارى ئەندامانی په‌رله‌مان. بەنیسبەت هه‌ریم کوردستانه‌و له‌وانه‌یه ئه‌وه‌ندە گرفتىکی گهورە نه‌بیت به‌لام، بو ناوجە‌کانی ده‌ره‌وهی ئیداره‌ی هه‌ریم گرفتى راسته‌قینەن. بۇنۇونە له پاریزگاکی وەک نەینه‌وا ئه‌سته‌م خەلکی مەخمور له چوارچىوهی يەك بازنه‌يیدا له پاریزگاکی نه‌ینه‌ريان بو په‌رله‌مان دەربچىت.

3-بزاردنه سیبیم بريتیه له فرەبازنه‌یی له‌سەر ئاستی پاریزگاکان: ئه‌م پیشنياره تاراده‌یه کی باش ديموکراتیانە ترە له پیشنياره کانی دیکە. چونکە قەزا و ناحیه کان و ناوجە جۇراوجۇرەکان دەزانن دەنگ بەکى دەدەن. بەلام لىرەدا دووباره گرفتى ژمارى دانیشتوانى قەزاکان سەرەه‌لەدەدانو و کەمکردن‌وهه‌ی گەورە بەدېبەننی عەدالەتی هه‌لبزاردن. ئه‌م گرفتە تەنها بو ناوجە کوردستانیه کانی ده‌ره‌وهی ئیداره‌ی هه‌ریم مهترسی نیه بەلکو بو سەرانسەری عیراق و ناوجە سوننە‌نشینە کانیش هه‌مان شتە.

4- بژاردهی چوارهم بربیتیه لهیک بازنهی لەسەر ئاستى ولات: هەرچەندە ئەم پېشنىار و بژاردهي دوورە لهوھى پەسند بکرىت، چونكە زۆريھى هەر زۆرى كوتلە پەرلەمانىيەكان دىزى دەردەكەون لهبەر ئەھوھى، پارتە گەورەكان ناچار دەھات لە هەموو شۇيىنلىكى ولات کاندىدى خۆيان ھەبىت. هەرچەندە عىراق لەسەرتاواھ يەك بازنهى ھەلبژاردن بۇو، واتە ئەم دۆخەي ئىستا تاپادەيەك بەرھەمى يەك بازنهى ھەلبژاردنەكان بۇو. ئەم بژاردهي بۇ كورد باشتە چونكە كەمترىن دەنگى پىكھاتەكان بەفيرو ئەچىت بەلام تاپادەيەكى زۆر دوورە له واقعى ئىستاي عىراق.

دەرئەنjam

پېش ئەھوھى ياساي ھەلبژاردنەكان پەسەند بکرىت و يەكىك لەو بژاردانە بکرىتە سىستەمى ھەلبژاردن و پاشكۆكەي پەسەند بکرىت، پېيوىستە سەركىدايەتى سىياسى كوردىستان دوو شت بکات :

يەكەميان ھەموو ھەولىنىكى خۆى بخانە كار كە پېش سەرى سال باري ناٹاسايى ناوجە كىشە لەسەرەكان يەكلايى بکاتەوه و كۆتاينى بەو بارە سەربازبىيە بەھىزىرىت، تاوهكە دەرفەتى ھەلبژاردىنىكى بېگەرد بېھەخسىندرىت. پېيوىستە پارتى و يەكىتى گرفتى پارىزگاي كەركوك لەنیوان خۆياندا و لەكەل بەغدا يەكلايى بکەنەوھ ئىنجا بچنە ھەلبژاردنەوھ .

دوووهەميان ھەولىبدەن بۇ ئەھوھى كە لە ئىستادا دەسكارى بازنهى ھەلبژاردنەكان نەكرىت، چونكە دەبىتە هوّى بەفيرودانى دەنگىكى زۆرى كورد لە كەركوك و نەينەوا و ناوجەكانى دىكەي دەرەھوھى ئىدارەي ھەرزم.